

Változatok énekelt versre

TARTALOMJEGYZÉK

BEVEZETÉS.....	3
1 A vers megzenésítése.....	4
1.1 Zeneszerző és előadó.....	5
1.2 A közönség	7
1.3 A hangszeres zene és a vers.....	8
1.4 Az énekelt vers.....	9
1.4.1 Az énekelt vers műfaji sajátosságai.....	9
1.4.2 Az énekelt vers szövege.....	11
2 Énekelt versek a 21. század színpadán.....	14
2.1 Paradigma zenekar	14
2.1.1 Őrizem a szemedet	15
2.2 Kávészünet zenekar.....	17
2.2.1 A fehér csönd (feat. 6363)	18
2.3 Red Bull Pilvaker – A Szavak Forradalma.....	20
2.3.1 Falu végén kurta kocsmá	21
SZAKIRODALOM	25
AUDIO FORRÁSOK	26

BEVEZETÉS

A munkám témájaként az énekelt versek változatainak vizsgálatát választottam. A zene és az irodalom mindig is nagyon közel állt hozzám, és a két művészeti ágazat szeretete miatt választottam a versek és az énekelt szövegek vizsgálatát. Munkám célja, hogy különböző versmegzenésítések nyomán bemutassam a vers és a dal szövegének kapcsolatát, a szöveghűség kérdését, és az eltérő mértékű szövegfeldolgozások létjogosultságát a megzenésített versek világában.

Bár nem mai jelenségről van szó, a megzenésített versek csak az utóbbi évtizedekben kezdtek bekerülni a köztudatba. Még mindig nagyon kevés szakirodalom foglalkozik a versmegzenésítés témakörével, és ez megnehezítette számomra a dolgozat megírását. Mindezek ellenére igyekszem rámutatni az énekelt versek különböző változataira a 21. századi versénekklő formációk munkássága nyomán.

A dolgozat elméleti és gyakorlati részből tevődik össze. A fejezetek után található a szakirodalomjegyzék, valamint a függelék, amelyben a vizsgálat során felhasznált versek és dalszövegek eredeti, teljes formája van feltüntetve.

Az első fejezet elméleti szempontból vizsgálja a vers megzenésítésének főbb aspektusait. Bemutatom a zeneszerzői és előadói szerepkörök sajátosságait, később pedig kitérek a közönség és az előadás kölcsönös viszonyára. Szemléltetni fogom az instrumentális zene és a vers kapcsolódását, majd áttérek a fejezet hangsúlyosabb részére, az énekelt versekre. Ezen alfejezeten belül ismertetem az énekelt vers műfaji sajátosságait, majd rátérek a vers szövegének változataira. Ennek vizsgálatára építkezik a második fejezet.

A gyakorlati részben rátérek a 21. századi magyarországi és határon túli magyar zenekarok munkásságára. A három versmegzenésítő formáció bemutatása mellett vizsgálni fogom az általuk készített versfeldolgozások szövegeit, és összehasonlítom az eredeti versekkel. Emellett kitérek az újraértelmezett vers hangulatára és stílusára is.

1 A vers megzenésítése

A versek megzenésítésével kapcsolatban rengeteg kérdés merülhet fel. Hogyan készítsünk megzenésített verset? Ragaszkodnunk kell-e a kiválasztott lírai költemény eredeti formájához? Van-e sikeres recept a versek megzenésítéséhez? Miért szükséges egyáltalán zenébe foglalni a költő szavait?

A feltett kérdésekre nehéz egyértelmű válaszokat találni. Zeneszakos hallgatóként gyakran találkozom a megzenésített versekkel, és a közvetlen környezetemben is számos zenész és énekes foglalkozik klasszikus és kortárs versek zenei előadásra való átformálásával.

Egy szöveg megzenésítése és interpretálása összetett feladat a zeneszerző és az előadó számára is. Számos tényező befolyásolhatja a megzenésítés folyamatát és végül az eredményt. Mindenekelőtt érdemes foglalkozni azzal, hogy milyen céllal jön létre, és milyen alkalommal kerül bemutatásra az alkotás. A megzenésített vers szolgálhat társadalmi üzenet közvetítésére, képviselheti egy adott kultúra vagy közösség identitását, mély érzelmeket fejezhet ki, vagy egyszerűen szórakoztatás céljából születik. Egy március 15-i megemlékezésre készülő előadáshoz forradalmi témájú és hangulatú verset szokás feldolgozni, míg egy gyermekeknek szóló előadáshoz gyermekverseket zenésítenek meg. Egy költői évfordulóra az adott költő jelentősebb művei közül kerülnek ki zenei változatok, kifejezetten szórakoztatás céljából pedig a zeneköltő saját ízlése és célja szerint választ verset.

Sokszor a megfelelő vers kiválasztása igényli a legtöbb időt és energiát a megzenésítés folyamatában. Az előadó építhet a szöveg fő mondanivalójára, érzelmi hatására, ritmusosságára, valamint az azt megíró költő iránti tiszteletét is kinyilváníthatja az újraalkotás által. Azok a dalok, amelyek klasszikus költők ismertebb verseire készülnek, sokkal könnyebben maradnak meg az emlékezetben. Az eredeti vers szövegének ismerete azonnali rokonszenvet kelt a hallgatóban az abból készült zene irányába. Amennyiben egy versre már több sikeres változat született, félő, hogy az újabb feldolgozás már nem fog kellő mélységgel hatni a hallgatóságra. Azonban sokszor az újfajta megközelítés miatt kerül a megzenésített vers a figyelem középpontjába, és válik a közönség kedvencévé. Egy kortárs költő nagy valószínűséggel hallani fogja a saját verséből készült zenei változatot, és lehet beleszólása a mű keletkezésének folyamatába. Amikor egy kortárs verset zenésítenek meg, fennáll a lehetősége annak, hogy az előadás pillanatában széles körben még nem ismert maga az eredeti alkotás, így a zeneszerző munkája is hozzájárul a versről kialakuló vélemények formálásához. A zeneköltőnek számos lehetőség közül kell döntenie a kiválasztás folyamán: a vers lehet klasszikus vagy kortárs, népszerű vagy kevésbé ismert, terjedelmes vagy lényegre törő,

szabályos vagy szabad verselésű, intellektuális vagy emocionális témájú. Nem utolsósorban rendelkezhet arról is a zeneszerző, hogy a vers szövegét meghagyja eredeti formájában, vagy átalakítja azt.

1.1 Zeneszerző és előadó

A zeneszerzői és az előadói szerepkört sokszor két különböző személy tölti be a zeneiparban. A zeneszerző feladata a szöveges tartalom és az érzelmi üzenet zenei formába való foglalása. Először meg kell értenie a szövegben rejlő üzenetet, érzelmet, hangulatot, majd meg kell határoznia a stílust, amelyben megzenésíteni kívánja a verset. Mindeközben figyelembe kell vennie a vers struktúráját, a rímeket, a szótagszámot, a hangsúlyokat és az intonációkat, hogy a zenei alap megfelelően illeszkedjen a szöveghez, és a dal dallamvilága és hangzása a vers érzelmi töltetével harmonizáljon.

Továbbá a zeneszerzőnek gondoskodnia kell arról, hogy a zenei alap a vers szövegét kiegészítse, és kiemelje az érzelmeket, ne pedig zavarja vagy túlírja azokat. A megfelelő hangszerelés kiválasztásával pedig segít abban, hogy az előadó maximálisan kihasználhassa a dal adta lehetőségeket.

A megzenésített versekben az előadóművésznek fontos szerepe van a zenei élmény átadásában. A vers átélhetősége és megértése nagyban függ az előadó hírnevétől, személyétől és előadói képességétől. Egy rokonszenves, megbízható, sokak által elismert előadó nagyobb tömegeket mozgat meg, mint egy megosztó, kiszámíthatatlan személy.

A zenei feldolgozás által az előadók továbbfejlesztik a költői szöveg érzelmi hatását, és lehetőséget adnak arra, hogy az üzenet nagyobb közönséghez juthasson el.

Komlós Aladár a líra virulásának ezen feltételét írja le: *„olyan természetű ember kell hozzá, akinek erős és gazdag érzelmi élete van, olyan lelki alkat, amely az érzelmek megformálására van berendezve”*. (Komlós 1961: 14) Véleményem szerint nemcsak az alkotás írójának, hanem a zenei változat előadójának is fejlett és gazdag érzelmi világgal kell rendelkeznie a lírikus mű tisztességes és izgalmas interpretálásához. A megénekelte szöveg üzenetét az érzelmek kimutatása útján lehet hitelesen átadni.

Az előadónak teremtő szerepe is van. A megzenésítés által a vers rejtett zeneisége nyilvánvalóvá válik. László Zsigmond szerint *„a versélmény zenei közvetítője nemcsak kiemeli a melódiát latens helyzetből: a költeményben lappangó muzsikát egybe is olvasztja, egybehangolja a vers nyomán benne támadó melódiával; így hozza a rejlő dallamot »napvilágra«.*” (László 1961: 196)

Az előadó kifejezést nem csak az énekes megnevezésére használjuk, hanem az egész zenekar vagy zenei formáció tagjaira is. Az előadó a zeneszerző által megalkotott zenét adja elő, az ő elképzeléseit segíti megvalósítani, közben hozzáadja a saját művészi stílusát. Az egyik feladata, hogy úgy interpretálja a zeneszámot, hogy az a leginkább megfeleljen a saját és a komponáló elképzeléseinek is.

Tennivalói közé tartozik még a közönséggel való kommunikáció. Az előadó karizmája és kifejezőkészsége jelentősen befolyásolja azt, hogy a hallgatók megfelelőképpen értsék meg és érezzék át a dal szövegét és mondanivalóját. Az érzelmeket és érzéseket pedig az énekhang és a hangszerek játéka mellett nonverbális kommunikációval is segítenek átadni.

Az előadónak számos technikai készséggel kell rendelkeznie ahhoz, hogy a dalokat eredményesen tudja bemutatni. Ez magába foglalja a helyes légzéstechnikát, a hangszín és hangmagasság kezelését, a mikrofon és a hangszerek megfelelő használatát, valamint a színpadi jelenlétet.

Az előadónak a színpadon magabiztosnak kell lennie, és el kell tudnia érni, hogy a közönség figyeljen rá. Az önbizalom segít a művésznak abban, hogy felkészülten és határozottan lépjen a színpadra. Az előadó felel a koncertek és fellépések előkészítéséért és megvalósításáért. A felkészülés során számos kreatív és technikai döntést kell meghoznia, beleértve a dalok sorrendjének és a zenei kíséretnek a kiválasztását. Emellett az előadónak folyamatosan kapcsolatban kell lennie a zeneszerzővel is.

Az előadó és a zeneszerző közötti együttműködés fontos szerepet játszik a dal sikerében. Az egymás közötti kommunikáció elősegíti a mű megértését és minőségi javítását. Az egyeztetések során a zeneszerző megismeri az énekes hangját, stílusát és karakterét, ezáltal sokkal inkább az előadó igényeinek megfelelő alkotás születhet. Az előadó visszajelzéseivel közösen javíthatnak a dal hangzásán, újragondolhatják a zenei kíséretet, az énekszólamokat és a hangszerelést. Együttműködésük a népszerűséget is növelheti. A közös munka által új és változatos zenéket tudnak készíteni, és ezáltal szélesebb közönséget érhetnek el.

A megzenésített versek esetében az előadó és a zeneszerző többnyire ugyanaz a személy. Számos előnnyel jár, amikor a két szerepkör egy emberben vagy egy együttesben összpontosul. Ilyenkor a művész egymaga hozza létre a dal minden elemét, így a dal szövege és a zenei kíséret is teljes mértékben az ő elképzelését tükrözi. Az előadó és a zeneszerző egybeesése lehetővé teszi az egyén számára, hogy nagyobb kreatív kontrollt gyakoroljon a munkájára, és lehetőséget ad arra, hogy az ő saját egyedi hangját és stílusát teljes mértékben kifejezze.

Emellett a zeneszerzés és az előadás közötti koordinációban számos problémát megelőzhet az, ha a két szerepkör egy személyben találkozódik. Az előadó ismeri a saját hangját, hangszerismeretét, képességeit és határait, így az alkotói folyamatban már eleve úgy hozza a dalt létre, hogy az megfeleljen ezeknek a kritériumoknak. Egyszerűbbé és gyorsabbá válik az alkotói folyamat a vers kiválasztásától a zeneszerzésen át egészen a produkció elkészültéig. Nem mellesleg az előadó-zeneszerző teljes mértékben érti az adott dal működését, így a színpadon könnyebben tudja előadni, hitelesebben közvetíti a megzenésített vers üzenetét.

1.2 A közönség

A megzenésített versek előadása során a közönség is aktív szereplő, hiszen a vers és a zene találkozását ők fogadják be. Közösen élik át az előadó által kifejezett érzelmeket és üzeneteket, így szerves része lesz a rendezvénynek. A közönség részvétele és reakciói hatással vannak az előadás hangulatának alakulására. A hallgatók figyelme, érdeklődése és értékelése (tapsolás) hozzájárulhat ahhoz, hogy az előadó önbizalma hatványozódjon. Amennyiben a megzenésítő úgy érzékeli, hogy a befogadó számára pozitív zenei, érzelmi és intellektuális élményt nyújt, azzal motivált állapotba kerülhet, melynek következtében javulhat az előadás minősége és színvonala. Ha azonban a közönség magatartása inkább passzív vagy unott, az előadó is nehezebben tud kapcsolatot teremteni a befogadóval, ami hatással lehet a megzenésítő hangulatára és önbizalmára, és az előadás minőségét is csökkentheti.

Az előadó és hallgató közötti kapcsolat és kommunikáció nemcsak az előadás során, hanem az előadás után is létfontosságú. A zenés előadások után gyakran érkeznek visszajelzések a koncerttel kapcsolatban személyesen vagy levél formájában, amelyek segíthetnek az előadások fejlesztésében és a közönség igényeinek hatékonyabb megértésében. Az előadás utáni visszacsatolások által kiderülhet, hogy milyen hatással volt az előadás a közönségre, esetlegesen a produkció milyen szempontokból fejlődhetne a jövőben.

Az előadó és az általa játszott megzenésített versek terjesztésében és népszerűsítésében is aktív szerepet vállal a közönség. Egy sikeres előadás után a befogadó megoszthatja másokkal az élményeit és érzelmeit, és saját tapasztalata alapján ajánlhatja másoknak az adott formációt és zenei munkásságát. Azonban nem csak pozitív népszerűsítés létezik. Egy félresiklott előadás után a közönség szabadon mondhat negatív kritikát az adott előadóról és a megzenésítéseiről.

A közönség szerepe elengedhetetlen a megzenésített versek előadásában, hiszen a zene és a szöveg hatásának teljes kibontakozása csak a közönség jelenlétével és reakcióival együtt

érhető el. Akkor mondható egy előadás sikeresnek, ha a befogadó gazdagabb élményekkel, érzelmekkel és gondolatokkal távozik az eseményről, mint ahogyan érkezett.

1.3 A hangszeres zene és a vers

A zene önmagában is rengeteg érzést és gondolatot képes átadni a hallgatók számára. Állandó kapcsolatban áll a többi művészeti ággal. Szavak nélkül is megszólítja a befogadó közönséget. *„A zene alapvetően az érzelem művészete. Anyagával, a hanggal, annak tempójával, dinamikájával, előadásmódjával, dūr és moll hangnemével stb. az érzelmek, élmények beláthatatlanul gazdag kifejezési lehetőségeit adja. Ugyanakkor érzelmeink mélyebb rétegeire hat, és szinte kényszerít bennünket arra, hogy egész lényünkkel reagáljunk rá. Ezért a zene meghatározó műneme a líra, a lírai.”* (Lothringer 1994: 94–95)

A vers megzenésítésekor a zeneszerző dönthet úgy is, hogy szavak és emberi hangok helyett a zene eszközeit használva ad át értéket a hallgatóság számára, és ehhez kizárólagosan hangszeres zenét alkalmaz.

A programzene olyan hangszeres zene, amely zenén kívüli hangulatot, fogalmat, eseményt, tartalmat fejez ki. A zeneszerzők általában más művészeti ágakból inspirálódnak, mint az irodalom vagy a képzőművészet. Ilyenkor az alkotó összekapcsolja a zene eszközeit a zenén kívüli élmények tartalmával, és a figyelmét a program tartalmára összpontosítja a zene belső lényege helyett, ezt pedig különféle hanghatásokkal fejezi ki.

Szegedy-Maszák Mihály így fogalmaz: *„Megkockáztatnám a fölvetést, hogy hangszeres mű esetében ritkán lehet hasznos kiinduló pont a szöveg.”* (Szegedy-Maszák 2013: 352) A hangszeres zene ugyan nem tartalmaz dalszöveget, a vers pedig nem jelenik meg leírt vagy kimondott formájában, a szerző mégis forrásként hivatkozik rá. A szöveg hangvétele szavak nélkül is tolmácsolható a dūr és moll hangnemek megfelelő alkalmazásával. Az esetleges tájleíró vagy hangulatfestő elemek is átadhatóak különféle zenei motívumokkal, ugyanis ezek *„elősegítik a zene mondanivalójának, hangulati keretének a megértését, a zenemű és a közönség kapcsolatának létrehozását.”* (Lothringer 1994: 138) A zeneszerző a versben leírt gondolatokat, helyzeteket *„intermediális fordítással”* a zene nyelvébe ülteti át. *„A zeneszerző mintegy fölbontja, ízeire szedi szét (dekonstruálja) a szöveget. Ezért nem igazán szerencsés azt gondolnunk, hogy a zenemű egyes alkotórészei »idegenek a költeménytől«, vagy »össze nem egyeztethetők a szöveggel«.”* (Szegedy-Maszák 2013: 352)

A zeneszerző ugyan hivatkozhat a megzenésített szövegre forrásként, a hangszeres műveknél nagyon nehéz tisztán és egyértelműen nyilatkozni a szöveg zenére tett hatásáról. Az

alkotói folyamat során az ösztönző forrás formáló hatása eltűnhet, átalakulhat, így a hangszeres zene irodalmias magyarázata a legtöbb esetben nem bizonyítható. A források és a megírt programok inkább az alkotó folyamat boncolgatásában játszhatnak szerepet, mintsem a kész mű értelmezésében. (Szegedy-Maszák 2013: 341–342)

A költészet ihlette programzenét tekinthetjük a megzenésített versek egyik formájaként, azonban úgy gondolom, hogy a szavakkal pontosabban meg lehet fogalmazni a mű üzenetét és értékét. Sokkal inkább érzékelhető a zene és a költészet kapcsolata és egyenrangúsága a megzenésítések azon formájánál, ahol a zenén túl a vers szövege is érzékelhetően megnyilvánul. Dolgozatom további részében ezért az énekelt versekkel kívánok foglalkozni.

1.4 Az énekelt vers

Az énekelt vers egy olyan zenei műfaj, amelyben egy lírai költemény énekhangon, vokális szólamon vagy kóruson keresztül kerül előadásra. A versben megfogalmazott érzelmeket, személyes gondolatokat az énekes az emberi hang erejével adja át a hallgatóság számára. Az énekelt versekhez hangszeres kíséret is társulhat. A hangszeres zenével való kiegészítés legfőbb célja ilyenkor az énekhang támogatása, a szöveg és a zenei alap kapcsolatának kiemelése, és az adott zenei stílus megfelelő kifejezése.

Az énekelt vers nem csupán a költemény egyszerű zenei átdolgozása, hanem egy új művészi alkotás létrehozása a költői szöveg és a zenei kompozíció egymásra hatásával. A zenei feldolgozás során az előadóknak és zeneszerzőknek figyelembe kell venniük a vers eredeti jelentését, hangulatát és struktúráját.

1.4.1 Az énekelt vers műfaji sajátosságai

Az énekelt versek számos tulajdonságot hordoznak magukban. Ebben az alfejezetben ezekre a sajátosságokra szeretnék kitérni.

A népzénétől kezdve az alternatív rockon át rengeteg stílusban zenésítettek már meg verseket. A kiválasztott zenei stílus hozzáadhat a vers alaphangulatához, azonban könnyen el is vehet belőle. Egy népzenei motívumokkal díszített, akusztikus hangszerelésű megzenésítés jobban kiemeli egy költemény népiességét, de bármikor lehet új hangot adni egy költeménynek egy másik zenei műfajba való áthelyezéssel. A zeneszerzők szabadon felhasználhatnak pop, rock, hip-hop, rap, jazz, blues, folk stílusú vagy akár klasszikus zenei elemeket a megzenésítés során.

A versek zenei előadásának módja változatos lehet attól függően, hogy milyen zenei műfajba sorolják be, valamint milyen célközönséghez szólnak. Lehetnek például szóló előadások, duettek, triók vagy kórusok, a hangszeres kíséret pedig lehet akusztikus vagy elektronikus is. Ugyanazon zenei feldolgozásból rengeteg változat készülhet.

Az érzelmi hatás kiváltásának szándéka általános sajátosság az énekelt verseknél. Gyakran dolgoznak fel olyan szövegeket, amelyek a szerelemről, vágyról, veszteségről, reményről szólnak. A zenei elemek ezen érzelmi hatások fokozását segíthetik elő.

A zene és a vers egyenrangúsága nem állandó jelenség a megzenésítés folyamán. Mindkettő jelen van az énekelt versekben, és egyaránt hozzájárulnak a mű művészi értékéhez, azonban előfordul, hogy az egyik alárendeli magát a másik javára. Bár a megzenésített versek esetében az ihletést a vers adja, gyakran egy már meglévő zenei alaphoz igazítják a szöveget. Ez esetben megváltozhat a vers formája és értelmezése is.

A megzenésített versek műfaja az előadóknak és zeneszerzőknek alkotói szabadságot biztosít. A költői művek általában nyitottak az értelmezésre és a továbbfejlesztésre, így lehetőség nyílik arra, hogy az új és egyedi értelmezéseket adjanak a verseknek annak érdekében, hogy a költői művek szélesebb közönségre vonatkozó üzenetét hatékonyabban közvetítsék. A szövegek újraértelmezése által egy különleges kapcsolat teremődik a dal és az eredeti vers között. Lehetősége nyílik a zeneszerzőnek arra, hogy a verset új kontextusba helyezze, és az új zenei értelmezés segítségével hangsúlyozza vagy éppen finomítsa az eredeti szöveg által sugallt érzéseket és gondolatokat. Az alkotói szabadságnak köszönhetően a zeneszerző megváltoztathatja a megzenésítés által a vers eredeti hangulatát, tempóját vagy akár a ritmikát úgy, hogy az jobban illeszkedjen az ő elképzeléseihez. Az énekelt verzió sajátos értelmet is adhat az eredeti versnek akkor, ha egy olyan szövegrészlet kerül hangsúlyozásra a megzenésítés folyamán, amely korábban kevésbé volt kiemelve. Emellett a zeneszerző újabb szövegrészekkel bővítheti az ösztönző forrás szövegét, ami által új szempontokat, új gondolatokat és új megközelítéseket tud csatolni az eredeti vershez.

Azonban a megzenésítő alkotói szabadsága nem minden esetben korlátlan. Egy kortárs költő versének feldolgozásakor a versköltőnek lehet beleszólása abba, miként használják fel a költeményét. Előfordulhat az is, hogy maga a költő keres fel egy olyan zeneszerzőt, akinek stílusa és zenei elképzelései a legjobban illeszkednek a saját elvárásaihoz. Az együttműködésük során szoros kapcsolat alakulhat ki a versíró és a megzenésítő között, ezzel elősegítve a könnyebb munkafolyamatot. A klasszikus versek zenei feldolgozásakor azonban teljes szabad kezet kaphat a zeneköltő.

Számos olyan versre készítenek megzenésítéseket, melyek több száz évvel ezelőtt keletkeztek, de még napjainkban is hatnak az emberekre. A klasszikus költők gondolatainak zenés tolmácsolása lehetővé teszi, hogy ezek az üzenetek az új generációkhoz is eljussanak és szélesebb körökben elterjedjenek. Gyakran olyan társadalmi vagy politikai problémákat kiemelő szövegekről van szó, amelyek a mostani fiatalok életét is érinthetik, és könnyebben befogadják, ha zenei feldolgozásban hallják.

A megzenésített versek hozzájárulhatnak a kulturális örökség megőrzéséhez. Bizonyos költői szövegek szorosan kapcsolódnak egy adott kultúrához vagy történelmi időszakhoz. Az ilyen típusú szövegek megzenésítése által tovább élhet egy nemzet történelme az emlékezetben.

A megzenésített versek jól alkalmazhatók az oktatásban. Segíthetnek az irodalmi művekkel való ismerkedésben, és elősegíthetik azok megértését és értékelését. A megzenésített versek könnyen beépíthetők a tanóra menetébe, de különböző verséneklő együttesek is tarthatnak rendhagyó irodalomórát az iskolában vagy iskolán kívüli intézményekben. Akár tanulmányi kirándulásként is beiktatható egy verset megzenésítő zenekar koncertjének meghallgatása.

Az énekelt versek nagyon fontos szerepet játszanak a zenei nevelésben is. A megzenésített versek alkalmasak az iskolai tananyagok színesítésére, gazdagítására, memoriterek elsajátításának megkönnyítésére, segítenek az érzelmi intelligencia, az érzékenység és a kreativitás fejlesztésében. A megzenésített versek által a tanulók megismerhetik az irodalom és a zenei művészetek szépségét, és jobban megérthetik a költői üzeneteket.

Az énekelt versek népszerűek a zenei kultúrában. Az elmúlt évtizedekben számos előadó készített feldolgozásokat, és a klasszikusok mellett egyre több kortárs költő szövegeit zenésítik meg. A digitális zenei platformok fejlődésével a megzenésített versek elérhetők a világ minden pontján, amivel további lehetőségek nyílnak a műfaj fejlődésére és terjesztésére.

1.4.2 Az énekelt vers szövege

Az énekelt vers a költői mű szövegére támaszkodik elsősorban. A dal központját az énekelt szöveg képezi, ezért érdemes azt közelebbről szemügyre venni.

Számos példát láthatunk a versek szövegeinek különböző módon való megzenésítésére. Azonban felmerülhet a kérdés: egy megzenésített versnek mennyire kell támaszkodnia az eredeti költeményre? A zeneköltő mennyire élhet az alkotás szabadságával, és mennyire nyúlhat bele a feldolgozandó vers szerkezetébe?

Susan K. Langer szerint „*valamely vers megzenésítésekor a zeneszerző megsemmisíti a költeményt, hogy dalt hozzon létre.*” (idézi Szegedy-Maszák 2013: 352). Véleményem szerint egy versnek a megzenésítése nem feltétlenül teszi semmissé az eredeti művet, inkább újraalkotja azt, és ennek az új alkotásnak a részévé válik.

„*Az irodalomtudomány nézőpontjából nem lehet föltételezni, hogy valamely énekes zene »hűen tolmácsolja« a szöveget.*” (Szegedy-Maszák 2013: 352). A vers megzenésítése újraalkotásnak minősül. Ugyan szövegében hasonlíthat a két alkotás, és a vers gondolati tartalma átültethető, azonban a forrás hű tolmácsolása nem kérhető számon. Amennyiben csak a vers formai megjelenítését tartjuk fontos szempontnak a versfeldolgozás során, de a szöveg élményanyaga és az érzelmi hatás interpretálása elmarad, már nehezen beszélhetünk az eredeti alkotás hű tolmácsolásáról.

„*A ritmusnak megvan a maga funkciója, a vele párhuzamosan vagy vele kereszteződve kibomló nyelvi melódiának hasonlóképpen – és a rím, ha nem egyszerű üres cicoma, ugyancsak a lényegi kifejezésnek egyik hordozója.*” (László 1961: 232). A legtöbb költemény jellegzetes ritmussal rendelkezik, így eleve hordoz magában zeneiséget. A zeneszerző a vers lüktetését maradéktalanul át tudja emelni, így a szövegen kevés vagy gyakorlatilag semmilyen változtatást nem kell végrehajtani – amennyiben nem szeretne.

Azonban egyes költemények – például a szabadversek – ritmikája és melódiája nem mindig ültethető át változtatás nélkül a zenei darabba, ezért a zeneköltőnek néha bele kell nyúlnia az eredeti mű szerkezetébe a zeneiség megtartása érdekében.

Amennyiben a zeneszerző nem csupán puszta nyersanyagnak tekinti a választott költeményt a komponáláshoz, hanem a költő mondanivalójával közösséget vállal, és a vers élményanyaga rokonszerű számára, akkor keresni fogja és meg is találja ennek a belső mondanivalónak a külső megjelenési elemeit, és összefüggésükben értékeli azokat annak tudatában, hogy a belső szubsztancia csak materiális megjelenésében válhat igazán valóvá. A vers és annak élménye ezen a megértésen keresztül válik a zeneszerző sajátjává, amelyet már úgy tudja átültetni a saját nyelvébe, hogy közben a költő nyelvéhez is hű marad. Ezúton jön létre az a vokális kifejezés, amely egyszerre tükrözi a költőt és a zeneszerző is. (László 1961: 232)

A vers megzenésítésekor a költemény és a zene nincs mindig egyenlően kezelve. Az újraalkotás során a vers olykor alárendelődik a zenének. Szegedy-Maszák Mihály elgondolása szerint „... *valamely szöveg költői értéke abban a pillanatban eltűnik, amikor egy zeneszerző úgy dönt, hogy fölhasználja a saját céljaira. Az ösztönzést vagy ihletet (inspirációt) természetesen nem lehet figyelmen kívül hagyni, de a zene művészi értékén múlik.*” (Szegedy-

Maszák 2013: 353). A vers a megzenésítést követően zenei előadásra szánt mű részévé alakul át. Ahhoz, hogy a versélmény a közönség számára is érezhető legyen, egy jól megkomponált zenei köntösbe kell burkolni. Boulez így jellemzi a szöveg szerepét: *„a költemény a zene középpontja, de már nincs jelen a zenében, ahogyan a lávában ott a nyoma egy tárgy alakjának, miközben maga a tárgy már eltűnt, ahogy egy tárgy kövülete egyszerre FÖL- és FÉLREismerhető”* (idézi Szegedy-Maszák 2013: 353).

Mindezek tudatában már másképp tekinthetünk a szöveg szerepére a megzenésített változat során. Az énekelt versek műfaja sokrétűnek és összetettnek bizonyul, nincs egyértelmű válasz arra, hogy a zeneszerző alkotói szabadsága meddig érhet.

A megzenésített versek dalszövegei és az eredeti versek szövegei nem mindig azonosak. Az általános egyezések mellett számos esetben találkozhatunk olyan énekelt verssel, melynek dalszövege eltér az ösztönző forrástól. Az eltérés nagyságát tekintve három fő csoportot különböztethetünk meg:

1. Teljes szöveghűség – A zeneköltő egy az egyben átveszi az eredeti vers szövegét, szövegbeli változtatás nélkül építi bele a zenébe. A vers struktúrája kicsit változhat a megzenésítés közben, ezzel kiemelve a vers központi üzenetét.
2. A vers szövegének megtartása kisebb változtatásokkal (enyhe feldolgozás) – A zeneszerző meghagyja az eredeti vers nagy részét, azonban némi változtatást végez rajta. A forrás felismerhető marad, azonban kihagy szövegrészeket, megcseréli a szavak sorrendjét vagy egyenesen új kifejezéseket alkalmaz.
3. A vers mondanivalójának átültetése (radikális feldolgozás) – Az eredeti szövegből csak pár sort vagy kifejezést hagy meg a zeneszerző. A forma megtartása helyett a vers mondanivalóját kívánja a megzenésített mű középpontjába helyezni. Gyakran átemeli a vers üzenetét a zeneszerző korába, és a kornak megfelelő nyelvezetet alkalmaz.

A vers és a dal szövegének kapcsolatát a dolgozatom második felében szeretném tovább szemléltetni a kortárs verséneklő együttesek és zenekarok munkásságán és művein keresztül.

2 Énekelt versek a 21. század színpadán

Az énekelt versek fokozatosan kerülnek be a köztudatba a kortárs megzenésítő együttesek munkájának köszönhetően. Magyarországon és a határon túli magyar lakta vidékeken egyre nagyobb közönségeket tudnak megszólítani a klasszikus és kortárs versek megzenésítésével.

Napjainkban számos rendezvényen csendülnek fel a megzenésített versek. Különböző verséneklő versenyek, fesztiválok, koncertek választják ezt a műfajt alapkoncepciójukként. A megzenésített versek hallgatásának népszerűsítése mellett pedig saját megzenésített változatok készítésére is buzdítják a fiatalokat.

A hallgatóság összetétele eléggé sokrétű, kisgyermektől az idősebb korosztályig mindenki talál a saját ízlésének megfelelő megzenésített verset. Számos zenei változat íródott például Weöres Sándor és Tamkó Sirató Károly gyermekverseire, így már egészen fiatal korban megkezdődhet az énekelt versekkel való ismerkedés. Az aktuális zenei trendeket követő versmegzenésítések elsősorban az új és kreatív zenei megoldásokra nyitott közönséget szólítják meg. Az ilyen típusú versek a pop, rock, rap vagy elektronikus zenei stílusokkal kombinálódnak. A klasszikusabb énekelt versek, amelyek inkább a népzene, jazzre, bluesra vagy más hagyományosabb stílusra épülnek, az idősebb közönség számára tehetik vonzóbbá a műfajt.

A következőkben a versszöveg feldolgozásának fajtáit kívánom szemléltetni a kortárs megzenésítő együttesek munkássága nyomán. Az énekelt versek dalszövegei mellett feltüntettem az eredeti versek szövegét is. Rátérek a szövegváltoztatás mértékére, vizsgálni fogom a szövegek közötti összefüggéseket, kiemelem az esetleges szövegbeli utalásokat, átalakulásokat és újraértelmezéseket. A szöveg elemzésén túl az énekelt vers hangulatára és stílusára is kitérek.

2.1 Paradigma zenekar¹

Az első formáció, amivel a munkám során foglalkozni kívánok, az a felvidéki Paradigma zenekar. Hivatalos megalakulásuk 2017-re tehető, amikor az irodalmat és zenét vegyítve versek megzenésítésébe kezdtek, és ugyanebben az évben a Tompa Mihály Országos

¹ A Paradigma zenekar munkásságáról szóló alfejezetben szereplő információkat egy általam készített interjú szerint állítottam össze. Az interjú 2023.02.25-én készült.

Vers- és Prózamondó Versenyen a megzenésített vers kategóriájában aranyásvos 1. helyezést értek el.

A szlovákiai magyar fiatalokból álló együttes tagjai a Tsízió színjátszócsoporthoz tartoznak. Az előadások zenei kíséretét készítették közösen, majd a gördülékeny munkájuk során megszületett a zenekar gondolata. A kezdeti felállás az évek alatt változott, jelenleg a zenekar énekesei Molnár Rita és Molnár Zsófia, a hangszerkíséretet pedig Morvay Csaba és Duba András biztosítja.

A Paradigma név képviseli mindazt, ami számukra a zenélést, a közös gondolkodásmódot és az irányt jelenti, ami alapján az önkifejezésről vélekednek. A tagok számára a versek és az irodalom világa nem volt idegen, és jó forrásnak bizonyult a gondolataik kifejezésére, így a magyar versek megzenésítését választották alapkonceptiójuknak. Küldetésüknek tartják, hogy az énekelt versek által érzékeltesék a befogadókkal, hogy az irodalom nem elavult.

2.1.1 *Őrizem a szemedet*²

A Paradigma tagjai számára a versek megzenésítése és fő mondanivalójának dallamba foglalása a cél, ezért fontosnak tartják, hogy a feldolgozott vers szövege minél eredetibb formában maradjon meg. A zenekar megzenésített versei közül egy olyan dalt választottam az alfejezet témájának, ami igyekszik megtartani a vers szövegének eredetiségét.

A következőkben Ady Endre egyik legismertebb Csinszka-versét, az *Őrizem a szemed* című művet, és az ebből készült Paradigma feldolgozás szövegének kapcsolatát fogom bemutatni³.

A két alkotást szövegét összevetve csak elenyésző mértékű változás figyelhető meg. Elsősorban a címek közötti enyhe különbség tűnik fel. Az eredeti vers címe *Őrizem a szemed*, míg a Paradigma zenekar az *Őrizem a szemedet* címet adta a megzenésített változatnak.

² A megzenésített vers meghallgatható itt: <https://youtu.be/dJeBK-qOaWw>

³ A vers és dal szövegének teljes változata megtalálható a függelékben.

Ady Endre: Őrizem a szemed

Már vénülő kezemmel
Fogom meg a kezedet,
Már vénülő szememmel
Őrizem a szemedet.

Paradigma: Őrizem a szemedet

Már vénülő kezemmel
Fogom meg a kezedet,
Már vénülő szememmel
Őrizem a szemedet.

A vers szövege nem is, inkább struktúrája változik meg. Az első két versszakot Molnár Rita, majd a következő kettőt Molnár Zsófia énekli szólóban. Ezt követően egy harmonikus átkötés formájában összetalálkozik a két női hang, és újra elhangzik az egész vers szövege immár duett verzióban. A dal az utolsó két sor ismétlésével zárul.

Nem tudom, miért, meddig
Maradok meg még neked,
De a kezedet fogom
S őrizem a szemedet.

Nem tudom, miért, meddig
Maradok meg még neked,
De a kezedet fogom
S őrizem a szemedet.

De a kezedet fogom
S őrizem a szemedet.

A vers az első világháború idején, Boncza Bertával kötött házassága után egy évvel, 1916 januárjában íródott. Az öregedő Ady Endre szerelmi vallomásának hangvételét elsősorban a védelmet, megnyugvást kereső és nyújtó gesztus határozza meg. A háború pusztításai közepette az otthont, a békét és a biztonságot számára Csinszka adta meg. A vers hangulata elégikus, rezignált, enyhén szorongó érzést kelt, azonban mégis érezhető a gyengédség és a boldogság adta nyugalom. A vénülő kéz érintése, a szemek őrző tekintete egy erős, bensőséges kapcsolatot kíván ábrázolni a költő és felesége között, miközben arról tesz vallomást Ady, hogy bár tart az éppen zajló viszályoktól, és nem tudja, mit hoz a jövő, kedvese mellett kíván maradni.

Az énekelt vers hangszerelése egyszerűnek mondható. A dal két női hangra íródott két akusztikus gitár kíséretében. A felállítás egyszerűsége összhangban van a vers nyugodt, olykor kétségeket felelevenítő hangvételével. Nincs refrénként funkcionáló versszak, az utolsó két sor ismétlése azonban következtetni enged, hogy a kapcsolatuk harmonikus ábrázolása előbbre való szempont volt a megzenésítés folyamatában.

Véleményem szerint a vers hangulatát a Paradigma zenekar nagyon érzékletesen teremti meg. A megzenésítés egy gitár indításával kezdődik, a felbontott pengetési mód alkalmazása már az első pillanattól kezdve megalapozza a dal gyengédségét. Bár a vers Ady személyében

eredetileg férfihangon szól, a női énekhang könnyedsége hozzájárul a vers érzékiségének kiemeléséhez. A versszakok felosztása külön-külön bemutatja az énekesnők hangját. A vers szövegének egyszeri eléneklése után megjelenik a második gitár is, majd a további fokozás érdekében kétszólamú duettként folytatódik a dal. Az átkötés után a felbontott pengetést felváltja az általános pengetési mód, és elérkezik a dal leghangsúlyosabb része. Az utolsó versszak végéhez közelítve fokozatosan visszavesznek tempóból, majd az utolsó két sor ismétlése teljesen lelassul, a kétszólamúságból unisono lesz.

2.2 Kávészünet zenekar

A zenekar duó formációban indult 2005-ben egy kollégiumi klubszobából. Az énekes Popovics György verseskötetekből való felolvasásából és a gitáros Németh Ferenc zenei improvizációjából született meg a zenekar alap gondolata.

Kezdetekben nem tűztek ki hatalmas célokat, leginkább azért zenéltek, hogy a közönség jól érezze magát. 2009-ben egy tehetségkutatóban való szereplésük után kezdett igazán nyilvánvalóvá válni számukra, hogy a versek és az irodalom megzenésítés útján történő megjelenítése és népszerűsítése fontos a mai világban. Létrehozták a Trendhagyó Irodalomóra programsorozatot, melynek keretén belül különböző iskolákba látogatnak el, hogy a fiatalok számára közelebb hozzák az irodalmat a versek megzenésített előadása által.

A Kávészünet nevet csak a tehetségkutatóba való bekerülésük során vették fel. A név eredetéről úgy nyilatkoznak, hogy kezdetben egyszerűbb, klasszikus hangvételű zenét játszottak, amit egy kávészünet ideje alatt meg lehet hallgatni. Az idő előrehaladtával a kezdeti kávéházi hangulatot előidéző irodalmi töltetű zenei stílus átalakult, és az új arculat a koncerteken inkább egyfajta „koffein bombaként” jellemezhető. (web 1)

Az évek folyamán a zenekar sokszor formációt váltott, a Kávészünet jelenlegi négyfős felállása a következő: Popovics György énekes, Boros Bálint basszusgitáros, Németh Bendegúz gitáros és Komáromi Kristóf dobos.

Zenéjükkel minden korosztálynak szeretnének szólni, folyamatosan igazítják a zenei repertoárt a közönség összetételéhez. Kisebbeknek inkább tanulságos gyermekversekkel készülnek, az életkor emelkedésével pedig fokozatosan kerülnek elő Ady Endre, Radnóti Miklós és József Attila kései versei is.

A zenekar sokáig kereste a stílusát. Az egy szál gitárral, esetleg zongorával kísért ének egyszerűségét felváltotta egy eklektikus korszak, majd az idő előrehaladtával fokozatosan az indie rock, pop rock, alternatív zenei stílusvilág irányba mozdultak el.

Elsődlegesen olyan verseket dolgoznak fel, amelyek a tanterv részét képezik. Mivel egyik fő céljuk, hogy az énekelt versek útján a diákok számára könnyebbé és gyorsabbá tegyék a verstanulást, ezért a versszövegeket eredeti formájukban igyekeztek meghagyni. A harmadik és negyedik albumukon azonban már saját szövegek is megjelentek, ezeken már különböző versek átiratai, illetve parafrázisai vannak megzenésítve. (web 2)

2.2.1 A fehér csönd (feat. 6363)⁴

A Kávészünet zenekar kezdeti célja az volt, hogy a versek megzenésítése által minél több diákhoz közelebb hozzák az irodalmat. Az énekelt versek segítségével számos kötelező verset sikerült a gyerekeknek megtanulniuk⁵, ezért sokáig a versszövegeket változtatás nélkül emelték át a dalokba. Később a zenekar repertoárjában olyan versmegzenésítések is megjelentek, amelyeknek alapja egy ismert költemény, azonban a vers szövegét enyhén átdolgozták.

Ebben az alfejezetben ismételten egy Ady vers ihlette megzenésítéssel fogok foglalkozni. A *fehér csönd* című vers a *Léda asszony zsoltárai* ciklusban szerepel, az ebből készült zenei változat pedig 2022 decemberében jelent meg.

A Kávészünet zenekar hatodik albuma több szempontból is eltér az előzőktől. A tizenegy dalból tíznél közreműködő előadó is jelen van az együttes mellett, ezzel is kicsit színesebbé téve a repertoárt. A vendégelőadók által egy-egy dal erejéig új arculatot kap a zenekar, így jelenhetett meg a rap műfaja is az említett vers átdolgozásban⁶.

Korábban igyekeztek a vers szövegét egészében átemelni a zenés változatba, azonban a legújabb lemez számain érezhető, hogy jobban élnek az alkotói szabadság adta lehetőségekkel. A vers lényegét megfogalmazó szövegrészeket megtartják, és a kevésbé fontosnak ítélt részleteket egyszerűen kihagyják.

Érdemes megemlíteni, hogy a zenei alap eredetileg nem a szöveghez íródott, Ady Endre versére csak később találtak rá. Mivel a hangulata és világa beleillett az új album koncepciójába, ezért összekapcsolták a már meglévő dallamot a szöveggel, és így született meg a megzenésített vers. (web 3)

⁴ A megzenésített vers meghallgatható itt: <https://youtu.be/Yb00AdFu2z4>

⁵ A tanárok és a diákok visszajelzésről Popovics György beszél az interjúban.

⁶ A vers és az átdolgozás szövegének teljes változata megtalálható a függelékben.

A fehér csönd szövegének első nyolc sorát változatlanul felhasználták a dal első két versszakaként, az utolsó négy sort pedig refrénként építették bele a megzenésítésbe. Csak néhány sorvégi írásjelnél lelhető fel kisebb változás.

Ady Endre: A fehér csönd

Karollak, vonlak s mégsem érlek el,
Itt a fehér csönd, a fehér lepel.
Nem volt ilyen nagy csönd még soha tán,
Sikolts belé, mert mindjárt elveszünk,
Állunk és várunk, csüggedt a kezünk,
A csókok és könnyek alkonyatán.
Sikoltva, marva bukjék rám fejed
S én tépem durva bársony-testedet
(...)
Átkozlak, téplek, marlak szilajon,
Átkozz, tépj, marj és sikolts, akarom.
Megöl a csend, ez a fehér lepel:
Űzz el magadtól, vagy én űzlek el.

Kávészünet x 6363: A fehér csönd

Karollak, vonlak s mégsem érlek el:
Itt a fehér csönd, a fehér lepel.
Nem volt ilyen nagy csönd még soha tán,
Sikolts belé, mert mindjárt elveszünk,
Állunk és várunk, csüggedt a kezünk
A csókok és könnyek alkonyatán.
Sikoltva, marva bukjék rám fejed
S én tépem durván bársony-testedet.

Refrén:

Átkozlak, téplek, marlak szilajon,
Átkozz, tépj, marj és sikolts, akarom.
Megöl a csönd, ez a fehér lepel:
Űzz el magadtól, vagy én űzlek el.

A fehér csönd zenei adaptációja Sára Gergely, művésznevén 6363 (azaz GeGe) underground rapper közreműködésével született meg. A meglévő vers mellé saját szöveget írt, amelynek szavait és részleteit a *Léda asszony zsoltárai* ciklus további verseiből ragadta ki, ezzel is szorosan kapcsolódva az eredeti szöveghez és a Léda-versekhez. (web 3)

A rap részben többek között fellelhetőek utalások olyan Léda-versekből, mint *A vár fehér asszonya*, *A tó nevetett*, *Léda a hajón*, *Léda asszony zsoltárai*, *Hunyhat a máglya*, *Vad szirttetőn állunk*, *Félig csókolt csók* vagy az *Elbocsátó*, *szép üzenet*. A kiemelt verseken kívül az Ady által sokszor használt virágszimbolikájára is tesz utalást.

**A vár fehér asszonya, A tó
nevetett, Léda a hajón**

Léda asszony zsoltárai

Hunyhat a máglya

Vad szirttetőn állunk

Félig csókolt csók

Elbocsátó, szép üzenet

Emlékszem a várra, a tóra, a hajóra,
meg a szemedben a rózsákra is.

Neked írtam mindent,
de te máglyára dobtad a *zsoltáraid*.

Most már *hunyhát a máglya*,
többet nem látom hunyni a szemed
Nézem a sötétet a *szirttetőről*
és nézem, ahogy belehullik a „veled”.

Hiába akartalak megtartani,
nem lesz több utolsó mosoly már.
Nem láthatom többet, ahogy *félig csókolt csók*
után a lifthez osontál.

Fáj, hogy tovább mentél,
de már nem mondhatom, hogy várj egy percet,
mert *százsorszép* voltál,
de én *eltörtelek* mégis *százegyszerre*.

Ady Endre és Brüll Adél szerelme tele volt szenvedéllyel. Az örökös elválás és egymásra találás diszharmoniója nem csak a kapcsolatukra volt jellemző, hanem a Léda-versek hangulatvilágát is megalapozta. A távolság és közelség játéka során vált mindkettőjük számára ez a viszony egyszerre öröm és kín forrásává. Kapcsolatuk állandó velejárója lett a hiábavalóság tudata és a halál hangulata. Ezt az örömnélküli, tragikus és rejtelmes színezetű világot, a se veled, se nélküled állapot szenvedélyességét teremti meg a megzenésített vers.

2.3 Red Bull Pilvaker – A Szavak Forradalma

Harmadik formációnak a Takács Ákos által megálmodott magyarországi Red Bull Pilvakert választottam.

A Red Bull Pilvaker ötlete 2012-ben született egy formabontó kulturális kezdeményezésként, ahol a magyarországi rap és slam poetry legjobbjai mérték össze tudásukat egy verseny kereteink belül. A kezdeményezés legfőbb célja az volt, hogy a 21. századi magyar

szóforradalmárok közelebb kerüljenek az 1848-as költőkhöz, és a maguk módján emlékezzenek meg róluk. (web 4)

Egy év kihagyás után egy teljesen új koncepcióval tért vissza a Szavak Forradalma az Erkel Színházba, immáron nem verseny, hanem előadás formájában, aktuálpolitikától mentesen. A rendezvényre 48 óra alatt 1848 jegy kelt el, darabonként 1848 forintért, így már az első előadásuk teltházas volt. Színészek, rapperek és az underground zenei élet alakjai idézték meg a márciusi ifjak szellemiségét különböző szavakat és versek megzenésített átiratai által. Az átalakulás magával hozott új feladatokat is: közelebb hozni a fiatalokhoz az irodalmat és a történelmet, és létrehozni a 1848-as megemlékezések egy olyan modern formáját, ami a fiatalokat is megszólítja. A Red Bull Pilvaker csapata minden évben új előadókkal és művészekkel egészül ki, ezáltal folyamatosan megújuló formációról beszélhetünk.

A Pilvaker elnevezés a Pilvax kávéház és a slam poetry képviselői által használt vaker⁷ szó keresztezéséből született, és képviseli azt az irányt, amit a formáció követett az évek során.

A folyamatosan kibővülő és megújuló csoport a klasszikus költők verseinek újragondolásával, átírásával és zenei előadásba ültetésével tömegeket szólított meg, és minden évvel egyre több fiatalhoz jutottak el ezek a megzenésített versek.

2.3.1 Falu végén kurta kocsma⁸

A Red Bull Pilvaker legtöbb megzenésítésére a versszövegek radikális feldolgozása jellemző. A vers mondanivalóját, üzenetét kiemelték az eredeti kontextusból, és egy kortárs közegbe ültették át úgy, hogy az eredeti forrás érzékelhető maradt. Az ihletésül szolgáló vers darabjai megtalálhatóak a zenei átdolgozásban, a hangsúly azonban legfőképp a szavak és utalások játékán van. A vers megzenésítésekor nemcsak az adott szöveget, hanem a költő jellemvonásait is felhasználták sokszor.

Az alfejezetben az egyik legjelentősebb 1848-as költőnk, Petőfi Sándor versének átiratával fogok foglalkozni⁹. A *Falu végén kurta kocsma...* című verset a költő 1847 augusztusában írta Szatmárnémetiben. A vers műfaja népies helyzetdal vagy életkép, melyben Petőfi egy falusi történetet mesél el.

⁷ Beszéd főnév szleng változata.

⁸ A megzenésített vers meghallgatható itt: <https://youtu.be/1tzSXVjOVMk>

⁹ A vers és az átirat szövegének teljes változata megtalálható a függelékben.

A megpihenni készülő esti környezet és a hangos kocsmai élet szembeállításával mellett megjelenik a mámorban úszó parasztlegények és a parancsolgató uralkodói osztály ellentéte is. A vers végén egy sokkal kedvesebb hang kéri meg a mulatozókat az elcsendesülésre, melynek aztán a legények eleget is tesznek.

A Red Bull Pilvaker csapatát kellően megihlette a vers. Lábas Viki, Sub Buss Monster és Fluor közös szerzeménye szintúgy egy falusi kocsmában játszódik, ahol a jókedv és a hangos zene a fogadó falain túl is érzékelhető. A szóhasználat azonban sokkal jobban hasonlít a mai mindennapi beszédre. A dalban ötvözik a népies hangzást a hip-hop és rap zene világával. A népzenei motívumokkal kiegészült refrén Lábas Viki előadásában megidézi a falusi kocsmá alaphangulatát. Az első versszakban szereplő Szamos megjelenik a dalszövegben is. Utalást tesz a legényekre, azonban kitér arra, hogy itt nemcsak szegények, hanem már tehetősebbek is mulathatnak. Ezzel a részlettel már kicsit átírja az eredeti mű koncepcióját.

Petőfi Sándor:

Falu végén kurta kocma...

Falu végén kurta kocma,
Oda rúg ki a Szamosra,
Meg is látná magát benne,
Ha az éj nem közeledne.

Red Bull Pilvaker: Falu végén kurta kocma

Refrén:

Húzza a zivány a nótát, barna legény,
Hosszú út vezet a falu végi Szamos felé.
Hidd el, itt mulat most mindenféle gazdag szegény,
Együtt a közös nyelv a pohár aljáig is elér.

A refrén után érkezik az első rap részlet Sub Bass Monster tolmácsolásában, amelyben részletezi a kocsmai élet főbb momentumait. Számos eredeti versrészlet jelenik meg az új változatban, de a rap szövegének nyelvezete miatt teljesen eltávolodik a Petőfi által megalkotott kocsmai hangulattól. A modern szavak használata már nem a népies falusi világot idézi meg, sokkal inkább csak egy mai értelemben vett vidéki szórakozóhely életképét ábrázolja

*Falu végén kurta kocsmá,
Oda rúg ki a Szamosra,
Meg is látná magát benne,
Ha az éj nem közeledne.*

*Az éjszaka közeledik,
A világ lecsendesedik,
Pihen a komp, kikötötték,
Benne hallgat a sötétség.*

*De a kocsmá bezzeg hangos!
Munkálódik a cimbalmos,
A legények kurjongatnak,
Szinte reng belé az ablak.*

*„Kocsmárosné, aranyvirág,
Ide a legjobbik borát,
Vén legyen, mint a nagyapám,
És tüzes, mint ifju babám!*

*Falu végén egy kurta kocsmá,
A rossz nyelvek azt mondják, itt mulat a falu mocska.
Egy kis ócska, koszos talponálló,
De eltemetni a bánatot, hidd el, pont kiváló*

*Ha éjszaka közeleg, lecsendesül a világ.
A kocsmá bezzeg hangos, koccannak a tequilák.*

*Cimbalmos helyett itt DJ a zenész,
Ha bemész, pár pia benéz, de egye a penész!*

*Kocsmárosné vigyorog, ma is szalad a szekér,
A sörök körül serényen sürgölődik sok szeszegér,*

(...)

A folytatásban kerül sorra a kiszűrődő zaj okozta kellemetlenség megjelenítése. A bekopogó szomszédról keveset tudunk meg, csak annyi nyilvánvaló, hogy valamilyen formában megkéri az ott tartózkodókat, hogy vegyék lejjebb a hangerőt. A megszólított legény azonban mit sem törődik a kéréssel, és változatlanul folyik tovább az éjszakai élet. Petőfi Sándor versében a legény az uraság parancsolgatása és a cseléd stílusa miatt nem akar eleget tenni neki. Az átírt verzióban inkább a mások igényeivel mit sem törődő mentalitást érzékeltetik. A késő éjszakába nyúló hangoskodás miatt a csend őrrei érkeznek a helyszínre.

Bekopognak az ablakon:

(...)

„Ne zúgjatok olyan nagyon,
Azt üzeni az uraság,
Mert lefeküdt, alunni vágy.”

A szomszéd *bekopog*, hogy szóljak nekik a neszér’.
Hát szóljon nekik, aki akar, de az nem leszek én.

„Ördög bújjék az uradba,
Te pedig menj a pokolba!...
Húzd rá, cigány, csak azért is,
Ha mindjárt az ingemért is!”

Pár óra múlva, mint egy rossz átok,
A zajra meg a fényre gyűlenek a fakabátok.
De a végét nem vehetik a zenének,
Amíg bírják a legények, az a lényeg!

A rendőrök megjelenésével már lényegesen elrugaszkodunk az eredeti vers történetétől. Ezután csendháborítás fiktív következményeit mutatják meg a megzenésített átiratban, a csendőr szemszögét Fluor szövege testesíti meg. Petőfi versében a szerényhangú szomszéd kopogtatása következne, azonban a Pilvaker feldolgozásban ez a jelenet nem szerepel. Az új történetyszál vége mégis közeledik az eredeti versben történt eseményekhez, ugyanis így vagy úgy, de a zenének vége lett

Feleletet egyik sem ad,
Kihörpentik boraikat.
Végét vetik a zenének
S hazamennek a *legények*.

Kicsit megártott a sörike,
Ne legyünk hariba, de bedoblak a bőribe.
Véget vetek én a zenének,
És a falutól is búcsúzhattok, *legények*.

Az utolsó refrént követően egy zárógondolat hangzik el Lábás Viki előadásában, ami kurtán, sejtelmes módon vázolja a történet kiindulópontját.

Pihen a Nap, táncol a Hold,
A világ csendes, zaj jön a szomszédból.

SZAKIRODALOM

ADY, Endre. 1999. *Ady Endre összes költeményei*. MEK elektronikus kiadás.

Eredeti kiadvány: *Verstár '98 [elektronikus dok.]: a magyar líra klasszikusai: félévszáz költő összes verse*. 1998. Budapest. Arcanum. ISBN 963 85923 1 1

URL: <https://mek.oszk.hu/00500/00588> [letöltve: 2023.03.17.]

FODOR, András. 1993. *Költészet és zene*. In: Könyv, Könyvtár, Könyvtáros. Októberi szám. Budapest. Könyvtárellátó Vállalat. 18-19. oldal. ISSN 1216-6804

URL: <http://epa.oszk.hu/01300/01367/00144/pdf/01vandorgyules.pdf> [letöltve: 2022.12.28.]

KOMLÓS, Aladár. 1961. *A líra műhelyében*. Budapest. Magvető Könyvkiadó. 145 oldal

LÁSZLÓ, Zsigmond. 1961. *Ritmus és dallam*. Budapest. Zeneműkiadó Vállalat. 309 oldal

LOTHRINGER, Éva. 1994. *Hasonlóságok és különbségek a művészetekben*. Budapest. Auktor Könyvkiadó. 270 oldal. ISBN 963 7780 26 2.

PETŐFI, Sándor. 2008. *Petőfi Sándor összes költeménye*. Debrecen. Tóth Könyvkereskedelem és Kiadó Kft. 888 oldal. ISBN 978-963-596-630-1

SZEGEDY-MASZÁK, Mihály. 1968. *Az irodalom és a zene párhuzamos vizsgálata*. In: Szemle. Helikon. 3-4. szám, 433-445. oldal

URL: https://szegedy-maszak.hu/wp-content/uploads/2022/05/Az_irodalom_es_a_zene_paruhuzamos_vizsgalatarol.pdf

[letöltve: 2023.03.06.]

SZEGEDY-MASZÁK, Mihály. 2013. *A mű átváltozásai*. Budapest. Pesti Kalligram. 391 oldal. ISBN 978-80-8101-719-3

AUDIO FORRÁSOK

web 1: In Kávészünet – interjú 2017.04.05. – COOLFM.hu

URL: <https://youtu.be/24nTjCYpVeE> [letöltve: 2023.03.18.]

web 2: In KÁVÉSZÜNET INTERJÚ - Célunk, hogy a fiatalok megismerjék a verseket

URL: <https://youtu.be/62PNXyU0bME> [letöltve: 2023.03.18.]

web 3: In: Kávészünet és 6363 Ady Endre versét dolgozta fel: A fehér csönd

URL: https://youtu.be/M_Z4kkI_GAs [letöltve: 2023.03.18.]

web 4: In: Red Bull Pilvaker Podcast - 2. adás - Marsalkó Dávid & Eckü - Hogyan telt ez a 10 év

URL: <https://youtu.be/Ph1-xfDj2oQ> [letöltve: 2023.03.18.]

Paradigma: Őrizem a szemedet

URL: <https://youtu.be/dJeBK-qOaWw> [letöltve: 2023.03.17.]

Kávészünet x 6363: A fehér csönd

URL: <https://youtu.be/Yb00AdFu2z4> [letöltve: 2023.03.18.]

Red Bull Pilvaker: Falu végén kurta kocsmá (Lábas Viki, Sub Bass Monster, Fluor)

URL: <https://youtu.be/1tzSXVjOVMk> [letöltve: 2023.03.19.]